

Jana Fojtů: *Idoly dětí školního věku. Bakalářská práce – posudek vedoucího*

Pro svůj výzkum se autorka inspirovala výzkumem J. Kravcové a výzkumy, které studenti provádějí v kurzu Psychologický výzkum I a II. V těch inspirujících výzkumech se dětem zadává instrukce „Které máš nejoblíbenější známé osobnosti? (herci, zpěváci, sportovci) Zkus napsat, co se ti na nich líbí, případně proč si myslíš, že jsou tak oblíbení?“ Autorka ve svém výzkumu instrukci pozměnila. Od žáků chtěla, aby ji uvedli dva své idoly – ani více, ani méně. A aby jeden byl pohlaví ženského a druhý mužského.

Ta instrukce, umožňující dětem prakticky neomezenou volnost volby objektů, které označí za „nejoblíbenější“, vede jednak k tomu, že u určitého podílu idolů nelze určit pohlaví vůbec, jednoznačně či smysluplně; když děti volí třídy objektů (např. sportovci, emaiři), smíšené skupiny (např. strana zelených) nebo zvířata. Tento podíl se může pohybovat v intervalu 0% – 50%. Jednak vede k tomu, že se naráží na výrazný rozdíl mezi dívkami a chlapci v podílech voleb idolů opačného pohlaví. Vezmeme-li ročníky srovnatelné s těmi, které zkoumala autorka bakalářské práce, pak podíl idolů opačného pohlaví, které v jednotlivých třídách uvádí dívky ve 3. ročníku, se může pohybovat v intervalu 19% – 46% a v 7. ročníku v intervalu 27% – 52%. Podíl idolů opačného pohlaví, které v jednotlivých třídách uvádí chlapci ve 3. ročníku, se může pohybovat v intervalu 0% – 13% a v 7. ročníku v intervalu 2% – 7%. Chlapci jakoby v dané výzkumné situaci imperativ latence respektovali důsledněji než dívky, a to i v pubertálním věku. Jinými slovy, je otázka, zda při úvahách o nejoblíbenějších známých osobnostech jsou pro zhruba 13 leté chlapce osoby ženského pohlaví téměř bez jakékoliv přitažlivosti, zda erotický obdiv k osobám opačného pohlaví pro ně nemá prakticky žádný význam. Nebo zda se v dané výzkumné situaci ostýchají vyznat z těchto svých vztahů.

Autorkou provedená změna instrukce tedy reaguje na tuto výzkumnou zkušenost a měla by umožnit prozkoumat povahu idolů obou pohlaví i u těch dětí, chlapců i dívek, které by jinak své idoly opačného pohlaví vůbec neuvedly.

Pro spolupráci autorka získala 15 dětí (7 dívek a 8 chlapců) z jedné 3. třídy a 33 dětí (21 dívek a 12 chlapců) ze dvou 7. tříd z jedné školy v jihočeském okresním městě. Hrubá data přehledně prezentuje v Příloze (s. 50 – 54). Z kvalitativního rozboru dat autorce vzešly dvě samostatná třídění. V prvním třídí 96 idolů na osoby blízké, slavné a fiktivní; ve druhém třídí 117 zdůvodnění voleb (někdy děti použily více důvodů; viz s. 21) na motivované charakterem, nadáním a vzhledem. Třídění autorka prezentuje úplnými výčty v případě idolů a množstvím příkladů v případě zdůvodnění jejich volby (s. 23 – 24 a s. 31 – 32). Pro kvantitativní rozbor v souladu s logikou transverzálního designu předpokládá, že daní žáci 7. ročníku jsou předobrazem žáků 3. ročníku a žáci 3. ročníku minulostí žáků 7. ročníku. Rozbor korelace věku s druhem idolů, s druhem zdůvodnění volby a s jejich kombinací autorka trianguluje rozbohem z hlediska genderu, a to jak samostatně, tak v kombinaci s věkem. Pro psychologický výklad rozebíraných korelací pak předpokládá, že statistická norma vyjadřuje normu sociální. Jinými slovy, že děti jako skupina svými volbami a jejich zdůvodněními v souhrnu vyjadřují to, jak při volbě idolů ve školním věku do hry vstupuje role dívky a chlapce, žáka 3. a 7. ročníku a třetáčky a sedmáčky a třetáka a sedmáka. Předpokládá tedy, že i v této výzkumné situaci děti tyto role svým způsobem re-konstruují. A co zjistila?

Co se týče druhu idolů samotná role dívky či chlapce do hry zvlášť markantně nevstupuje. Zato role žáka 3. ročníku a 7. ročníku ano: typický třeták by měl volit spíše osoby blízké a nevolit vůbec osoby fiktivní; typický sedmák by měl volit spíše osoby slavné, případně osoby fiktivní. Při kombinaci genderu s věkem se pak ukáže, že vývojová norma platí pro obě pohlaví stejně jen co se týče volby fiktivních osob a toho, že téměř 4/5 voleb

sedmaček i sedmáků patří osobám slavným. Ve 3. ročníku je vývojová norma přece jen rozdílná dle genderu: zatímco osobám blízkým patří 4/5 voleb třetáků, v případě třetáček patří osobám blízkým jen 1/2 voleb a 1/2 voleb patří vývojově zralejším volbám osob slavných.

Co se týče druhu zdůvodnění jakoby se role dívky a chlapce odlišovaly tím, že vedou dívky k tomu, aby častěji než chlapci věnovaly pozornost vzhledu, a chlapce k tomu, aby častěji než dívky věnovali pozornost charakteru. Role žáka 3. ročníku a 7. ročníku zas jakoby se odlišovaly tím, že vedou děti k tomu, aby ve 3. ročníku častěji než v 7. ročníku věnovaly pozornost charakteru a úplně ignorovaly vzhled a aby v 7. ročníku naopak častěji než v 3. ročníku věnovaly pozornost nadání a vzhledu. Při kombinaci genderu s věkem se tedy ukáže, že vývojová norma skutečně platí pro každé pohlaví odlišně. Role třetáka vede chlapce k tomu, aby věnovali pozornost charakteru ve 4/5 případů a vývojově zralejšímu nadání jen v 1/5 případů; zatímco role třetáčky vede dívky k tomu, aby věnovaly pozornost vývojově zralejšímu zdůvodnění nadáním ve 2/5 případů. Role sedmačky pak k žádné markantnější změně v podílu pozornosti věnované nadáním nevede, nýbrž vede k tomu, že místo charakteru věnují dívky v 1/3 případů pozornost vzhledu. Role sedmáka vede k tomu, že místo charakteru věnují chlapci pozornost vývojově zralejšímu nadáním již v 1/2 případů, ale vzhledu jen v 1/10 případů. Opět zde tedy vyvstává otázka, zda u pubertálních chlapců nevstupuje do hry to, že se v dané výzkumné situaci ostýchají vyznat ze svého zájmu o vzhled; alespoň u osob opačného pohlaví, když bychom připustili, že dívky mohou spíše obdivovat osoby stejného pohlaví kvůli vzhledu, než chlapci.

Co se týče kombinace druhu idolů a druhu zdůvodnění je třeba nejdříve konstatovat, že děti u osob blízkých hledaly jen charakter; u osob slavných hledaly ve 3/5 případů nadání a vždy v zhruba 1/5 případů charakter a vzhled; a u osob fiktivních ve 3/5 případů charakter, ve 3/10 případů vzhled a v 1/10 případů nadání. Role chlapce a dívky či žáka 3. a 7. ročníku tedy nevstupuje do hry v případě osob blízkých: u těch děti hledají vždy jen charakter. Role dívky a chlapce jakoby se odlišovaly tím, že vedou chlapce k tomu, aby častěji než dívky hledali charakter a nadání jak u osob slavných, tak u osob fiktivních; a aby si u osob fiktivních vzhledu nevšimli vůbec. Zatímco dívky vedou k tomu, aby si vůbec nevšimaly nadání u fiktivních osob a vzhled hledaly častěji než chlapci nejen u osob slavných, ale i fiktivních; a vzhledem byly schopné zdůvodňovat i volbu kreslené fiktivní postavy. Role žáka 3. ročníku a 7. ročníku zas jakoby se odlišovaly tím, že vedou děti k tomu, aby ve 3. ročníku častěji než v 7. ročníku hledaly u osob slavných nadání a vzhledu si nevšimaly vůbec a naopak, aby v 7. ročníku na úkor pozornosti věnované nadání u slavných osob hledaly též obdivuhodný vzhled. Jednak. Jednak k tomu, aby u osob fiktivních, kterých si děti 3. ročníku nevšimají vůbec, hledaly ve 3/5 případů charakter, ve 3/10 případů vzhled a v 1/10 případů nadání.

Charakteristika pozornosti věnované nadání jako vývojově zralejší se tedy ukazuje jako problematická; neboť to, že žáci 7. ročníku v celku věnují pozornost nadání častěji než žáci 3. ročníku, je zřejmě spíše vedlejším produktem toho, že častěji než osoby blízké volí osoby slavné. Při kombinaci genderu s věkem se tedy opět ukáže, že vývojová norma skutečně platí pro každé pohlaví odlišně. Role třetáčky vede děti k tomu, aby u osob slavných hledaly v 1/4 případů charakter a ve 3/4 případů nadání; zatímco role třetáka vede děti k tomu, aby si u osob slavných nevšimaly charakteru vůbec a hledaly u nich jen nadání. Role sedmačky vede k tomu, že u slavných osob dívky hledají vzhled 1/3 případů nejen na úkor charakteru, ale i nadání; a pokud volí osoby fiktivní, tak aby u nich hledaly v 1/2 případů charakter, v 1/2 případů vzhled a nadání si nevšimaly. Role sedmáka vede k tomu, že u slavných osob chlapci hledají nadání jen ve 3/5 případů, takže na úkor pozornosti věnované nadání mohou u slavných osob téměř ve 3/10 případů hledat charakter a ve více jak v 1/10 případů vzhled; a pokud volí osoby fiktivní, tak aby u nich hledali charakter ve 3/4 případů, v 1/4 případů

nadání a vzhledu aby si nevšímal. Na rozdíl od sedmaček jsou tedy sedmáci vedeni k tomu, aby u slavných osob objevovaly nejen vzhled, v té stydlivější(?) míře, ale i charakter.

A jak by tedy mohly znít příběhy vývojových norem, když by souhrnně zohledňovaly všechny autorkou analyzované kvality empirických dat?

Jako třetáčky by dívky měly své idoly hledat rovným dílem mezi osobami blízkými nebo mezi vývojově zralejšími, slavnými osobami; osob fiktivních by si všimnout neměly vůbec (podobně jako třetáci). U osob blízkých by měly obdivovat jen charakter, podobně jako třetáci. Podobně jako třetáci by si u slavných osob neměly vůbec všimnout vzhledu. Na rozdíl od třetáků by u slavných osob měly obdivovat nejen nadání, ve většině případů, ale též charakter.

Jako sedmačky by dívky měly své idoly hledat mezi osobami blízkými už jen okrajově, většinou by je měly hledat mezi osobami slavnými a nově též mezi osobami fiktivními, ale jen okrajově. A v tomto se neodlišují od sedmáků. U osob blízkých by měly stále obdivovat jen charakter; podobně jako sedmáci. Na rozdíl od sedmáků by sedmačky měly u slavných osob nově objevovat jen obdivuhodný vzhled, a to jak na úkor nadání, tak na úkor charakteru. A pokud sedmačky volí, na rozdíl od dětí ve 3. ročníku, osoby fiktivní, pak by u nich měly, na rozdíl od sedmáků, rovným dílem obdivovat charakter nebo vzhled a nevšímat si nadání.

Jako třetáci by chlapci měly své idoly hledat většinou mezi osobami blízkými, mezi vývojově zralejšími, slavnými osobami jen v menšině případů; osob fiktivních by si všimnout neměly vůbec (podobně jako třetáčky). U osob blízkých by měly obdivovat jen charakter, podobně jako třetáčky. Podobně jako třetáčky by si u slavných osob neměli vůbec všimnout vzhledu. Na rozdíl od třetáček by u slavných osob měli obdivovat jen nadání a charakteru si nevšímat vůbec.

Jako sedmáci by chlapci měli své idoly hledat mezi osobami blízkými už jen okrajově, většinou by je měli hledat mezi osobami slavnými a nově též mezi osobami fiktivními, ale jen okrajově. A v tomto se neodlišují od sedmaček. U osob blízkých by měli stále obdivovat jen charakter; podobně jako sedmačky. Na rozdíl od sedmaček by sedmáci měli u slavných osob nově objevovat nejen obdivuhodný vzhled, ale též charakter, a to jen na úkor nadání. A pokud sedmáci volí, na rozdíl od dětí ve 3. ročníku, osoby fiktivní, pak by u nich měli, na rozdíl od sedmaček, většinou obdivovat charakter, v menšině případů obdivovat nadání a nevšímat si vzhledu.

V souhrnu pak mohu vyjádřit lítost nad tím, že si autorka již neudělala čas na to, aby do rozboru vtáhla také pohlaví volených idolů. A nad tím, že autorčina závěrečná diskuse s odbornou literaturou (s. 47–48), působí poněkud rozpačitě. To množství systematické analytické práce, které autorka odvedla, mne však opravňuje k tomu, abych její bakalářskou práci doporučil k obhajobě.

V Praze 19. 8. 2014

PhDr. Miroslav Klusák, CSc.